

DVIJE NEOLITSKE STANICE KOD GORAŽDA

Prilikom građevinskih radova, koji su se u posljednje vrijeme izvodili u Goraždu i oko njega, otkrivena su i dva potpuno nova neolitska lokaliteta. Oba lokaliteta su, nažalost, gotovo potpuno uništena pa je ostalo jedino da se prikupi što više materijala iz izbačene zemlje. Sakupljeni materijal je ipak toliko jasan u tipološkom pogledu da su se mogli izvesti sasvim sigurni zaključci o karakteru tamošnjih neolitskih kultura i njihovom hronološkom mjestu.

Obradićemo posebno svaki od ovih lokaliteta.

A — LUG

Nešto oko 3,5 km južno od Goražda nalazi se na desnoj obali Drine selo Zupčiči. Jedan od zaselaka u ovom selu zove se Lug i uz njega se pruža naš prvi neolitski lokalitet. Zbog toga ćemo ga imenovati kao naselje u Lugu.

Ovo neolitsko naselje je bilo izgrađeno na samom rubu platoa koji se tu diže iznad rijeke Drine. Pozadi lokaliteta se pružalo barovito zemljište (narod ga zove Jezera) pa su na taj način stanovnici imali i sa druge strane izvjesnu zaštitu. Dalje pozadi se nadvio lanac brda: Križevac — Zečije Bare — Dupovići — Biljin i tako zatvorio panoramu iza lokaliteta.

Kod izgradnje jednog taložišta na ovom mjestu, buldožeri su raskopali i uništili čitav kulturni sloj bivšeg neolitskog naselja. Na već prekopanom zemljištu moglo se ipak konstatovati da je centar ovog malog naselja bio na jednoj neznatnoj uzvisini pomenutog platoa. Svaki trag naselja gubio se naglo u pravcu navedene bare, što je i potpuno razumljivo. Na ovom centralnom mjestu zatečeni su još komadi vrlo debelog lijepa (15—20 cm debljine), sa otiscima debelih kolaca ili bez njih. Gornje površine lijepa su uvijek ravne i dosta dobro uglačane. Ako bi te debele komade lijepa uporedili sa nalazima u Koraju i Vinči,¹ mogli bi reći da oni pripadaju čvrstoj podnoj konstrukciji kuće.

Uz debeli lijep u centralnom dijelu naselja nađena je i velika figura na sl. 3. o čemu su nam dali podatke radnici koji su tu radili.

Na ostalim dijelovima naselja zapaženi su kod naknadnog pregleda terena tamne mrlje u ilovači.² Čišćenjem jednog od tih

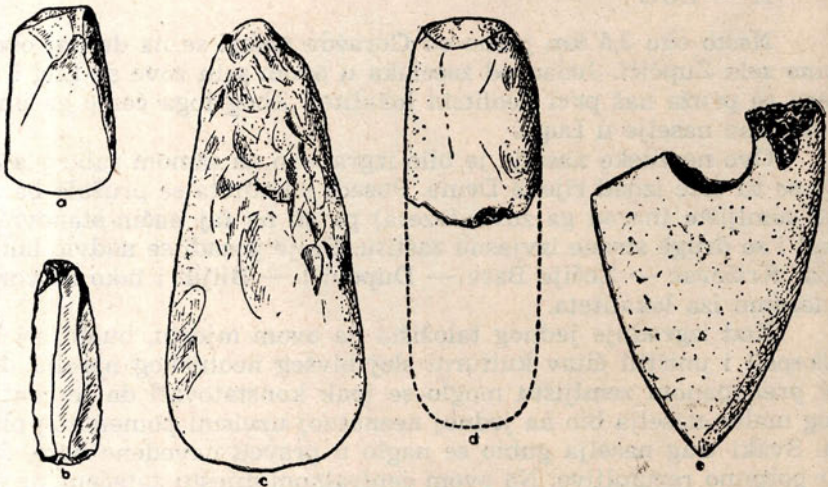
¹ Vidi u ovom istom broju časopisa podatke o građevinskoj djelatnosti u Varoši kod Koraja, pa onda i Vinči.

² Naknadni pregled izvršio sam zajedno sa kol. Đurom Baslerom iz Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Sarajevu.

krugova ustanovili smo da se radi o neznatnim ostacima nekadanjih jama u zemlji zdravici. Daleko najveći dio tih jama je bio uništen. Ne bih stoga mogao da kažem ništa određeno o veličini tih jama ni njihovom obliku, ali su ipak karakteristične dvije pojedinosti. Tamni krugovi u ilovači ležali su vrlo gusto, a sadržavali su uvijek sasvim sitne komadiće lijepa. To bi govorilo da su jame bile manjih dimenzija i da su imale neku sasvim laganu zidnu konstrukciju. Po svemu izgleda da su na centralnom uzvišenju bile podignute veće — solidno građene — kuće ili čak jedna vrlo velika kuća, a da su oko toga bile poredane natkrivene jame. Nikokve dalje pojedinosti ne bih se usudio ni mogao da iznesem.

Prilikom naknadnog pregleda terena prikupili smo veći broj keramičkih i drugih nalaza, na osnovu čega možemo barem sasvim sigurno odrediti kulturnu i hronološku pripadnost naselja u Lugu.

Kamene sjekire su zastupljene u obe standardne forme — jezičastoj i kalupastoj, a izrađivane su pretežno od kvarcita. Jedan jedini primjerak kamenog čekića (sl. 1e), izrađen je od sitnozrnog gabra. Upada u oči da se mogao sakupiti izvanredno mali broj sitnog kremenog alata. To je uz ostalo i jedna od hronoloških indicija.

Sl. 1

Keramička roba je dosta jednostavna, ali su njena osnovna obilježja potpuno dovoljna za definitivni zaključak.

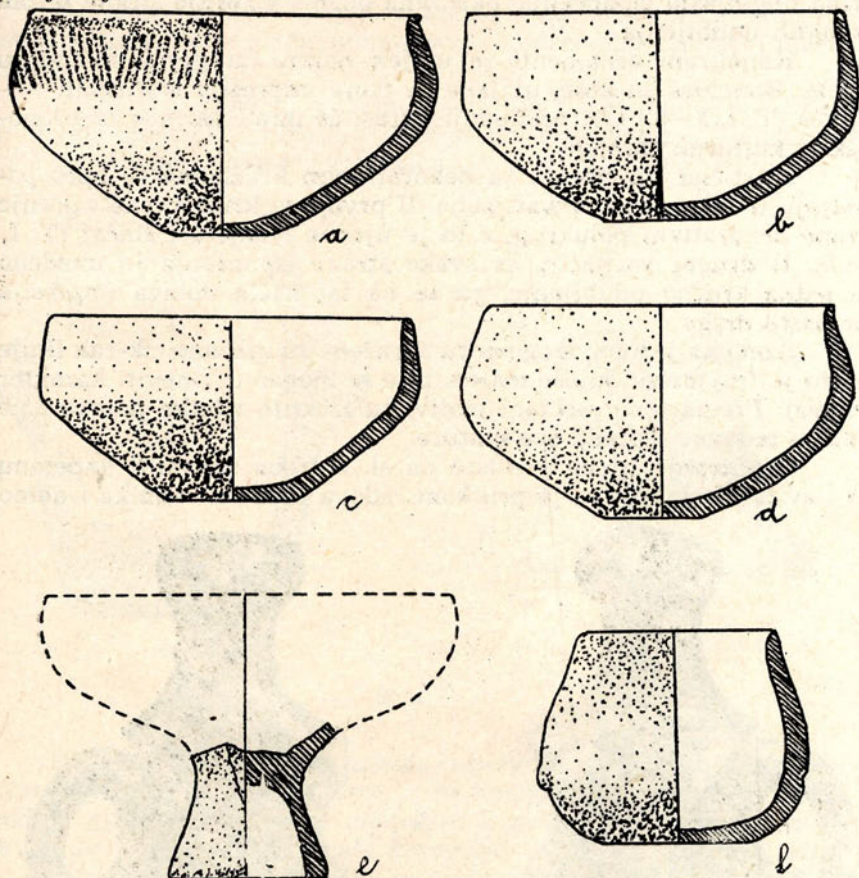
Grubo rađena keramika je pretežno crvenkaste i smeđe površine, dobro je pečena, a zemlja pomiješana sa relativno mnogo sitnog bijelog pijeska. Redovno se radi o ravnim dnima i vratovima bez naglašenog oboda. Amfora na sl. 4a, je dosta malih dimenzija, ali je njen oblik jako karakterističan za vinčansku kulturu.

Osnovu za kulturno određivanje daje svakako fino rađena keramička roba.

Najkarakterističniji i daleko najčešći oblik kod ove vrste keramike pretstavlja bikonična zdjela (sl. 2, a-d). Ona ima viši ili niži

gornji konus i u tome se uglavnom i sastoje stilske varijacije. Mnogo su rjeđe zdjele sa izvijenim vratom nego one kod kojih gornji konus ide manje-više uspravno od prelaza na trbuhu. Sve ove zdjele su izrađene od dobro prečišćene zemlje, površina im je tamnosiva ili crvena, a glačanje nikada ne dostiže neko veće savršenstvo.

Iza toga dolaze šolje ili niže amforice. One ustvari predstavljaju dalji razvoj visokih zdjela i ne mogu se strogo odvojiti od ovih posljednjih.

Sl. 2

Konačno, možemo još da citiramo vaze na šupljoj, zvonolikoj ili koničnoj nozi. Nalazi ovakvih nogu su rijetki. To, naravno, još ne govori o njihovoj slaboj upotrebi, jer ne možemo iz ovako prikupljenog materijala stvarati neku statističku sliku. Sklon sam mišljenju da su recipijenti kod vaza na nozi bili u obliku bikoničkih zdjela, pošto drugačiji fragmenti nisu uopće primijećeni. Na osnovu toga je i napravljena rekonstrukcija sa sl. 2, e.

Među drškama nisu primijećene prave trakaste drške. Radi se pretežno o tunelastim oblicima, sa horizontalno probušenim rupama

(T. I, 9, 12, 13), a samo neke od njih se nalaze na granici oblika trakaste drške. Jedna od izrazito individualnih osobina naselja u Lugu čini, po mom mišljenju, drška u obliku ptičije glave. Nađena su dva takva primjerka: jedan na gruboj robi, a drugi na finoj keramici (T. I, 14). Ova posljednja je i relativno dobro modelovana, pa se približava jednoj realističkoj pretstavi.

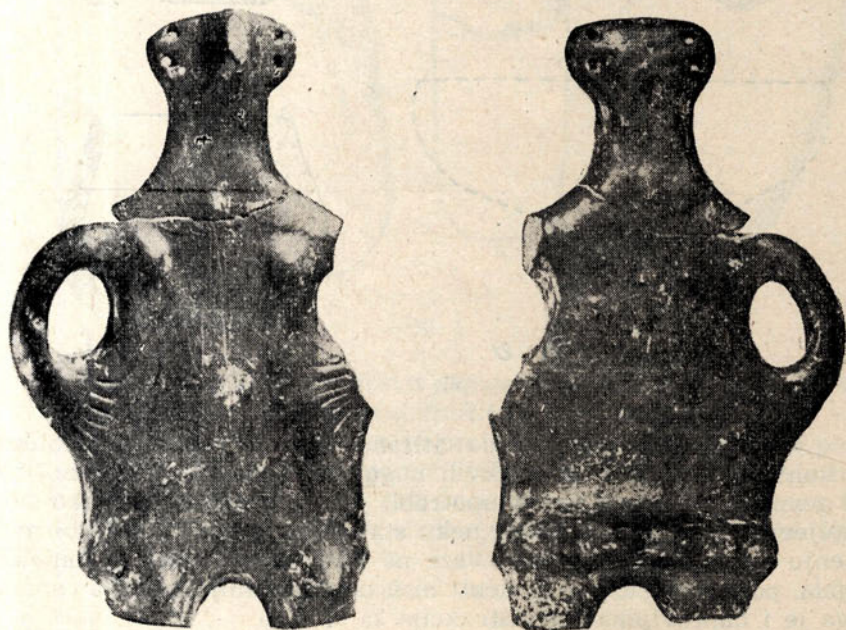
Ornamentalni sistem na fino rađenoj keramici se svodi na dvije osnovne grupe. Na prvom mjestu dolaze kanelure, a na drugom razna duguljasta ispupčenja, okružena obično s gornje strane nizom okruglih udubljenja.

Kanelirani ornamentni se uvijek nalaze na gornjem konusu zdjela. Kanelure su kose, uvijene ili tvore impresiju šrafiranih troglova (T. I, 3—8.) Ovi posljednji ukrasi će imati važnost za hronološke i kulturne paralele.

Plastična ispupčenja sa dekorativnim kružićima se opet pojavljuju u dvije osnovne varijacije. U prvoj ovi kružići čine s gornje strane dekorativni polukrug, a to je ujedno i najčešći slučaj (T. I, 1—3). U drugoj varijaciji, sa svake strane ispupčenja je izrađeno po jedno kružno udubljenje, pa se na taj način dobiva impresija tunelaste drške.

Samo na jednom fragmentu zapažene su urezane cik-cak linije (pošto je fragmenat suviše malen, nije se mogao ustanoviti karakter motiva). Prema tome urezani motivi su izrazito rijetka pojava i ne ulaze u redovne osobine ove kulture.

Spasavanje lijepe statuete na sl. 3 treba zahvaliti kapetanu JA Saviću Vasi, koji ju je prilikom radova uzeo od radnika i donio

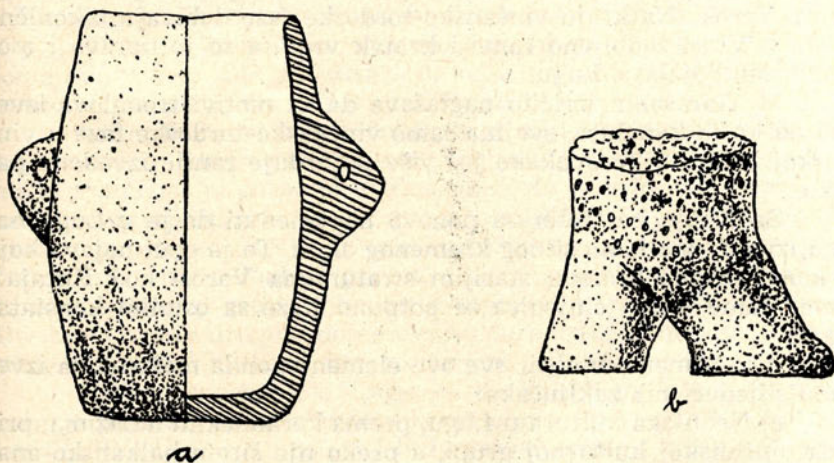

Sl. 3

u Zemaljski muzej u Sarajevo. Figura je izvanredan primjerak pljosnate statuete. U isto vrijeme ona je izrađena jako shematično, no i pored toga postoji neka skladnost i dotjeranost formi. Ruke su savijene, a završavaju se na bokovima dugim urezanim prstima. Noge su neobično kratke, gluteji jako naglašeni, dok su prsa sasvim slabo istaknuta. Kod glave je modelovan samo istaknuti nos (stiskanjem prstiju), a osim toga glava je snabdjevena sa svake strane rupicama za vješanje.

Na opisanoj figuri možemo konstatovati odsustvo svakog realističkog detalja, ali ostaje konstatacija o određenoj estetskoj dotjeranosti.

Osim ove, sačuvan je samo donji dio figure na sl. 4, b. Kod nje imamo opet jako naglašene gluteje, no ne možemo ništa sigurno reći o izgledu ove figure, jer je sačuvan sasvim nedovoljan dio.

Sl. 4

Po cjelokupnom svom izrazu, keramička roba iz Luga pripada vinčanskoj kulturnoj grupi. Sve je to tamnosiva ili crna keramika, osrednje glačana, sa gotovo isključivo kaneliranom ornamentikom. Takvim svojim osobinama, naša keramika uključuje neolitsko naselje u Lugu u okvir balkansko-anadolskog neolitskog kompleksa³, čime je jako olakšano i određivanje hronološkog mjesta ovog naselja.

Nalazište u Lugu je najjužnije locirani lokalitet u odnosu na odgovarajuća neolitska nalazišta u sjeveroistočnoj, Bosni⁴. To je onda i najjužnija manifestacija vinčanske kulture u Bosni. Moram odmah naglasiti da je u formalnom i dekorativnom pogledu keramika iz Luga znatno siromašnija od takve robe u sjeveroistočnoj

³ M. Garašanin, Iz istorije mlađeg neolita u Srbiji i Bosni, GZM 1954, str. 22 ff.

⁴ Neolitski telovi u sjeveroistočnoj Bosni, GZM, N. S. XV, sv. za arheologiju, vidi kartu nalazišta.

Bosni (Varoš kod Koraja, Matić, Donja i Gornja Tuzla). No, ona je ipak zadržala nekoliko bitnih zajedničkih elemenata. To su u prvom redu česti oblici zdjele; zatim vaze na koničnoj šupljoj nozi, kanelirani ornamenta na gornjem konusu zdjela i osnovni ton površine.

Mislim da je najlakša usporedba između Luga i Varoši kod Koraja, gdje je vrlo dobro ustanovljena cjelokupna vinčanska stratigrafija.

Plastična ispupčenja sa kružnim udubljenjima na ramenu vaza poznata su u Varoši samo u njenom prelaznom III/II stratumu⁵. Prema tome je i naselje Lug u hronološkom pogledu čvrsto vezano za ovu fazu u Varoši, a to znači za kraj vinčansko-tordoške faze u okviru vinčanske kulturne grupe⁶.

U samoj Vinči se zdjele sa plastičnim ispupčenjima i kružnim ukrasima oko njih pojavljuju u periodu od 9—7 m kulturnog sloja⁷. Tu je ova pojava nešto starija i veže se samo svojim krajem za III/II fazu u Varoši. Na kraju vinčansko-tordoške faze dobivaju bikonične zdjele u Vinči zaobljeno rame i kratak vrat⁸, a to je upravo i osobina naših zdjela u Lugu.

M. Garašanin izričito naglašava da su motivi trouglova izvedeni od kosih kanelura, svojina samo vinčansko-tordoške faze u vinčanskoj kulturi⁹. To svakako još više potvrđuje ranije izvedene paralele.

Sada nije bez interesa ponovo napomenuti da je u Lugu nađeno izvanredno malo sitnog kremenog alata. To je opet pojava koja je konstatovana samo u starijim stratumima Varoši kod Koraja¹⁰. Prema tome, i ova činjenica se potpuno slaže sa ostalim konstatacijama.

Ako uzmemo u obzir sve ove elemente, onda možemo da izvedemo slijedeći niz zaključaka:

a) Neolitska kultura u Lugu, prema keramičkim nalazima, pripada vinčanskoj kulturnoj grupi, a preko nje širem balkansko-anadolskom neolitskom kompleksu.

b) Osnovne karakteristike keramike iz Luga sigurno pripadaju starijem periodu vinčanske kulture, odnosno njenoj vinčansko-tordoškoj fazi.

c) Najvažniji od ukrasnih i formalnih elemenata vezuju naselje u Lugu za **drugi dio vinčansko-tordoške faze** (B² fazu), a preko naselja u Varoši kod Koraja za **sam kraj te faze**.

Posle ovakvih konstatacija nije teško odrediti ni apsolutne hronološke cifre za neolitsko naselje u Lugu.

Početak vinčansko-pločničke faze je izvanredno dobro fiksirao M. Garašanin oko 2300 g pr. n. e., dok je drugi dio vinčansko-

⁵ Ibid., T. IX, 1, 2, 4, 5.

⁶ Ibid., vidi odjeljak Varoš—Vinča.

⁷ M. Vasić, Preistoriska Vinča IV, sl. 67a, b, 72a, b.

⁸ M. Garašanin, Hronologija vinčarske grupe, str. 21.

⁹ M. Garašanin, Iz istorije mlađeg neolita u Srbiji i Bosni, GZM 1954, str. 9.

¹⁰ Neolitski telovi u sjeveroistočnoj Bosni, 1. c., vidi odjeljak o kulturnoj stratigrafiji sonde I u Varoši kod Koraja.

tordoške faze smjestio otprilike u vrijeme od 2450—2300 godine pr. n. e.¹¹. S obzirom na to da je keramika iz Luga vezana pretežno za kraj vinčansko-tordoške faze, čini mi se da će vrijeme između 2400—2300 god. pr. n. e. biti najsigurniji vremenski raspon u kome se odvijao život neolitskih stanovnika u Lugu.

U izvjesnim pojedinostima naša statueta na sl. 3 ne bi se mogla uklopiti u ovaj hronološki okvir. To se prvenstveno odnosi na modelovanje glave i nogu, jer takve modulacije srećemo u Vinči samo kod statueta koje su nađene na dubinama 4—2 m kulturnog sloja. A to bi ukazivalo na mnogo mlađu hronološku skalu¹².

S druge strane M. Garašanin ističe da su spljoštene figure jedna od glavnih karakteristika baš vinčansko-tordoške faze u Vinči. To bi opet tačno odgovaralo naprijed izvedenim paralelama.

Zasada je dosta teško objasniti ovo neslaganje oko tumačenja naše statuete. Izgleda mi da u tom pogledu mogu postojati samo dvije mogućnosti. Prvo, mogli bi pretpostaviti da u Lugu postoje dva kulturna i hronološka stratuma, pa bi naša statueta pripadala tome mlađem stratumu. I drugo, da naša statueta pokazuje određene individualne osobine u odnosu na Vinču.

Ničim se ne bi moglo dokazati postojanje nekog mlađeg stratuma u Lugu, izuzev ove statuete. Sloj je bio vrlo plitak, a sav keramički materijal je potpuno ujednačen. Zato je vrlo malo vjerovatna ona prva pretpostavka. Ostaje druga, a mislim da nije ništa neobično kada u pojedinim naseljima iste kulturne grupe dolazi do izvjesnih odstupanja i individualnih pojava. Lug je svakako na periferiji vinčanske kulturne grupe i ovako ostupanje je tim više vjerovatno. Uostalom i neke druge osobine ove kulture donekle odstupaju od klasične vinčanske kulture. Barem svojom jednostavnošću.

Neolitsko naselje u Lugu — da kažem na kraju — pružilo nam je podatke za određivanje krajnje granice vinčanske kulture u istočnoj Bosni. Pošto smo uspjeli da mu odredimo i tačnu hronološku skalu u okviru ove grupe, mislim da je time postignut jedan relativno važan rezultat u proučavanju vinčanske kulture ove oblasti. Pošto je teren, na kome je ležalo naselje, potpuno uništen, nešto više se nikako ne bi moglo ni očekivati.

B — POPOV DO

Ovaj lokalitet se nalazi na mjestu današnje fabrike »Pobjeda«. Neolitsko naselje je bilo smješteno na uzvišenom platou iznad Hranjskog potoka, koji teče od sjeverozapada i ulijeva se kod Goražda u rijeku Drinu. Plato je jednim manjim brežuljčićem od škriljevca odvojen od potoka, a time ujedno zaštićen sa sjeverne strane. Sve je to zapravo danas sastavni dio grada Goražda, a pruža se na njegovoj sjeverozapadnoj strani.

Na platou Popova Dola izvršila je »Pobjeda« izvanredno intenzivnu građevinsku djelatnost. Tom prilikom je uništen dobar dio

¹¹ M. Garašanin, Hronologija vinčarske grupe, str. 151.

¹² M. Vasić, Preistoriska Vinča III, sl. 407, 429, T. XCIV, sl. 436, T. XCVI, sl. 445, T. CI, sl. 479.

neolitskog naselja; drugi dio je prekriven putevima i komunikacijama među zgradama. Pošto je kulturni sloj vrlo siromašan u nalazima, on i nije skretao na sebe neku ozbiljnu pažnju radnika. Danas su ostali izvjesni međuprostori gdje bi se moglo izvršiti iskopavanje, ali neko sistematsko istraživanje na ovom nalazištu nije više moguće izvesti.

Prema situaciji u pojedinim iskopanim rovovima (kod pregleda terena učestvovao je sa autorom i kol. Đuro Basler), mogla se ustanoviti ovakva stratigrafska slika:

— Gornjih 60 cm sloja pripada žutom sterilnom humusu. Ova debljina varira na pojedinim mjestima, ali je prosjek oko 60 cm.

— Kulturni sloj obuhvata debljinu od 0,60—1,70 m, kada nastaje ilovasta zemlja zdravica. Naravno, i ovdje postoje variranja u dubini.

Kulturni sloj se na svim mjestima, koje smo uspjeli da pregledamo, pojavljuje kao rastresita tamna masa, interpolirana obično sa vrlo sitnim komadićima keramike i pečenog kućnog lijepa. Samo na par mjesta primjećeni su veći komadi lijepa sa otiscima kolja, što svjedoči o uobičajenoj građevinskoj djelatnosti u neolitskom svijetu.

U nekom manjem rovu na istočnoj strani platoa zatečene su veće količine kalcinisanog žita, koje je determinisano kao ječam¹³. Tu je nađena i jedna pljosnata kamena sjekira i jedan kameni nožić.

Među mnoštvom sitnih fragmenata keramike, moglo se izdvojiti nekoliko većih komada, na osnovu kojih se može i ovdje približno tačno odrediti kulturno i hronološko mjesto ovog naselja. To su fragmenti na T. II.

Upada odmah u oči da je faktura keramičkih proizvoda iz Popova Dola sasvim drugačija od one iz Luga. Grube posude su dobrim dijelom svjetlosive površine, sa dosta zrnaca sitnog pijeska (T. II, 1), dok je fina roba crnosmeđe boje, sa izvjesnim crvenkastim preljevima pri obodu (T. II, 5). Već same ove osobine jako približavaju ovu robu neolitskoj keramici iz Lisičića kod Konjica.

Nije, međutim, samo faktura odlučujuća za opredjeljivanje te keramike. Tu dolaze i oblici vaza i ornamentalni motivi, iako možemo govoriti samo o minimalnom broju primjeraka. Tako oblici zdjela na T. II, 5 kao i oblici široke šolje na T. II, 2, ulaze potpuno u sistem lisičićke keramografije¹⁴. Motiv dvostruke girlande (T. II, 5) i udubljeni krug na T. II, 4, su isto tako izrazita svojina keramičke robe u Lisičićima¹⁵. Prema tome, pored fakture i druge karakteristike na vazama govore da ovdje imamo posla sa jednom sasvim drugom neolitskom kulturom nego što je ona u Lugu. Paralele vode prema Lisičićima, a to znači prema jadransko-mediteranskom kulturnom kompleksu¹⁶. Mislim da je posebno značajan solarni znak na

¹³ GZM 1958; pogrešno objavljeno kao nalaz iz naselja u Lugu (str. 98 ff).

¹⁴ A. Benac, Neolitsko naselje u Lisičićima kod Konjica, Naučno društvo BiH, Djela X, T. IX, 6, 9, T. X, 5, 6.

¹⁵ Ibid., T. XIII 1—4, T. XXVII, 4.

¹⁶ Ibid., str. 76—79.

T. II, 4, jer se baš naselje u Lisičićima jako odlikuje svojim lunarno-solarnim motivima i time izdvaja čak i od srodnih neolitskih kultura na Jadranu¹⁷.

Pored ovako jasno određenih paralela, važno je — iz hronoloških razloga — spomenuti još dvije stvari.

1) Na fragmentu sa T. II, 1, vidimo neke zakržljale ureze, koji nas jako potsjećaju na tzv. impresso keramiku. Nisu to pravi urezi, niti je to neki klasični primjerak te keramičke vrste, ali nema sumnje da vuče porijeklo od ove keramike. A taj tip nije uopće zastupljen u Lisičićima.

2) Sličan je slučaj i sa niskom koničnom (više cilindričnom ili prstenastom) nogom na T. II, 3. Ona takođe ne spada u krug lisičićke robe, jer ima u sebi sve elemente egejsko-jadranske oblasti srednjeg neolita (kamo spada i Danilo kod Šibenika).

Odmah moram napomenuti da je slična noga zapažena u najdonjem sloju neolitske stanice u Zelenoj Pećini kod Mostara¹⁸, a to opet znači u stratumu koji će pripadati srednjem neolitu. S obzirom na to, neće nas iznenaditi ni onaj fragmenat sa sasvim degeneriranim ukrasima impresso keramike. Takvi ukrasi su vrlo česti u pomenutom stratumu Zelene Pećine.

Ostaje činjenica da keramički nalazi iz Popova Dola gotovo u cjelini pripadaju krugu neolitske kulture Lisičića. Oni su ovdje, doduše, siromašniji u formalnom i ukrasnom pogledu, ali to nije u ovom slučaju bitno. Samo par pomenutih elemenata će govoriti o tome da je život neolitskog naselja u Popovom Dolu počeo odmah na početku formiranja lisičićke kulture u ovim krajevima, jer vode svoje porijeklo iz srednjeg neolita.

Najsigurnija hronološka skala za neolitsku civilizaciju u Lisičićima određena je u rasponu između 2400—2200 god. pr. n. e.¹⁹. Ako Popov Do pripada samom početku ove civilizacije, onda ćemo početak života na ovom lokalitetu staviti oko 2400 god. pr. n. e.

Tako imamo u isto vrijeme nastanak dva neolitska naselja kod Goražda. Ono u Lugu je locirano na desnoj obali Drine, a ovo u Popovom Dolu je smješteno sa lijeve strane rijeke. Očito je da je Drina na ovom prostoru bila u to vrijeme važna prepreka za širenje kultura. Nosioi vinčanske kulture doprli su do same rijeke, ali su se tu i zaustavili. S druge strane, nosioi starije lisičićke kulture su doprli do suprotne obale Drine i tu se opet zaustavili. Pošto su ova dva naselja pretstavnici dva različita neolitska kompleksa, onda je i rijeka Drina na ovom mjestu granica između ta dva kompleksa. Ona, naime, ovdje čini granicu između balkansko-anadolskog kompleksa (Lug) i jadransko-mediteranskog kompleksa (Popov Do). A to je bez sumnje od krupnog interesa za izučavanje širenja pojedinih civilizacija u neolitskom svijetu Balkana.

Ostaje, naravno, još otvoreno pitanje kojim je putem kultura Lisičića prodrla ovako duboko u unutrašnjost Balkana. Danas još

¹⁷ Ibid., str. 92, T. XXI, XXII.

¹⁸ GZM 1957, vidi Zelena Pećina, T. XI, 1.

¹⁹ Neolitsko naselje u Lisičićima kod Konjica, l. c. str. 81.

nemamo pronađenih neolitskih lokaliteta u međuprostoru između srednje Neretve i doline Drine. Možda će neki budući nalazi popuniti ovu prazninu i osvijetliti put do Drine.

Između doline Neretve i doline Drine ispriječile su se visoke i dosta neprohodne planine. One su svakako činile ozbiljnu smetnju daljem širenju nosilaca lisičićke kulture. U sadašnjoj situaciji izgleda mi najvjerovatnije da su se ovi nosioci mogli probiti do Drine uz rijeku Neretvu (do njenog izvora) i onda dolinom rijeke Sutjeske. I to je vrlo težak put, ali je zasada sasvim teško naći neku drugu mogućnost za vezivanje ove isturene stanice sa njenim polaznim tačkama u dolini Neretve.

DEUX TERRAINS DE FOUILLES NÉOLITHIQUES PRÈS DE GORAŽDE

A l'occasion de travaux de construction effectués près de Goražde, dans le sud-est de la Bosnie, on a découvert deux nouvelles localités néolithiques: Lug et Popov Do. La situation géographique de Goražde, sur la rive de la rivière Drina, est particulièrement favorable et c'est pourquoi la découverte de ces localités était à prévoir.

A — Lug

La localité est située sur la rive droite de la Drina, à peu près à trois kilomètres au sud de Goražde; elle a été entièrement détruite au cours des travaux de construction. On a pu constater cependant que la couche de civilisation était relativement mince et qu'il n'y a pas eu là de différenciation stratigraphique sensible.

Tous les matériaux ont été recueillis au cours d'un examen ultérieur du terrain.

Une céramique de facture soignée est certainement l'élément le plus important pour déterminer la civilisation de cette localité néolithique. Cette céramique est caractérisée par des écuelles biconiques (Fig. 2, a—d) avec certaines variations de style. Il y a également des tasses et des vases à pied conique ou en forme de cloche. Les anses en forme de tête d'oiseau sont la caractéristique de cette agglomération. (Tab. I, 14).

Le système ornemental est réduit à des motifs cannelés et à des saillies oblongues, dont la partie supérieure est entourée d'une série de concavités arrondies.

Par son aspect tout entier, la céramique de Lug appartient au groupe de civilisation de Vinča. Il n'y a là que de la céramique grise ou noire, modérément polie, dont les ornements sont presque exclusivement des cannelures. Grâce à ses particularités, cette céramique fait rentrer l'agglomération néolithique de Lug dans le cadre du complexe néolithique balkano-anadolique²; ce qui facilite grandement la détermination chronologique de l'emplacement de cette agglomération.

Après analyse des éléments fondamentaux de forme et de civilisation, l'auteur a constaté:

— que les caractéristiques essentielles de la céramique de Lug appartiennent certainement à la période la plus ancienne de la civilisation de Vinča, c'est-à-dire à sa phase Vinča-Tordos.

— que les éléments de forme et de décoration les plus importants rattachent l'agglomération de Lug à la seconde période de la phase de la civilisation de Vinča-Tordos (phase B₂), et, par l'intermédiaire de l'agglomération de Varoš près de Koraj, à la fin même de cette phase.

Étant donné que la céramique de Lug est rattachée principalement à la fin de la phase Vinča-Tordos, il semble que l'époque aliante de 2.400 à 2.300 avant notre ère soit l'intervalle de temps le plus certain au cours duquel s'est développée la vie des habitants néolithiques de Lug.

Par certains de ses détails, la statuette Pl. 3 ne pourrait rentrer dans ce cadre chronologique. Cela concerne avant tout la forme de la tête et des pieds, car nous ne rencontrons à Vinca d'éléments semblables que dans les statuettes découvertes à des profondeurs allant de 4 à 2 m. de la couche de civilisation. L'auteur estime que c'est là une conséquence des procédés individuels des artisans de Lug.

B — Popov Do

Cette agglomération se trouve à la périphérie de Goražde; elle a été détruite en majorité au cours des travaux de construction. Là aussi, on a recueilli un certain nombre de fragments de céramique, qui permettent de déterminer assez précisément la place qu'occupe, dans la civilisation et la chronologie, l'agglomération de Popov Do.

On remarque que la fine facture de la céramique, dans ce terrain de fouilles, diffère totalement de celle de Lug. Tandis que là domine un ton grisâtre, les récipients de Popov Do sont en majeure partie d'un brun noir avec certaines nuances rougeâtres. Les formes des vases et les motifs ornementaux, qui sont rares, indiquent une liaison étroite entre Popov Do et l'agglomération néolithique de Lisičići près de Konjic. Dans son aspect général, la civilisation apparaît il est vrai un peu plus pauvre, mais cela ne diminue pas l'importance de la comparaison mentionnée.

Comme à Lisičići l'échelle chronologique absolue s'étend de 2.400 à 2.200 avant notre ère¹⁹; l'agglomération de Popov Do rentre donc dans le cadre de cet intervalle de temps.

L'agglomération de Lug, ainsi que celle de Popov Do, représentent deux complexes néolithiques différents. Par conséquent la rivière Drina sert de frontière entre le complexe balkano-anadolique (Lug) et le complexe Adriatico-méditerranéen (Popov Do).

Et ce fait est sans aucun doute d'une très grande importance pour l'étude de l'expansion de certaines civilisations dans le monde néolithique des Balkans.

Il reste encore, naturellement, à rechercher comment la civilisation de Lisičići a pénétré aussi profondément dans l'intérieur des Balkans. A l'époque actuelle nous n'avons pas encore découvert de localités néolithiques entre le cours moyen de la Neretva et la vallée de la Drina. Peut-être des découvertes futures viendront-elles combler cette lacune et éclairer la voie menant à la Drina.

Tabla I

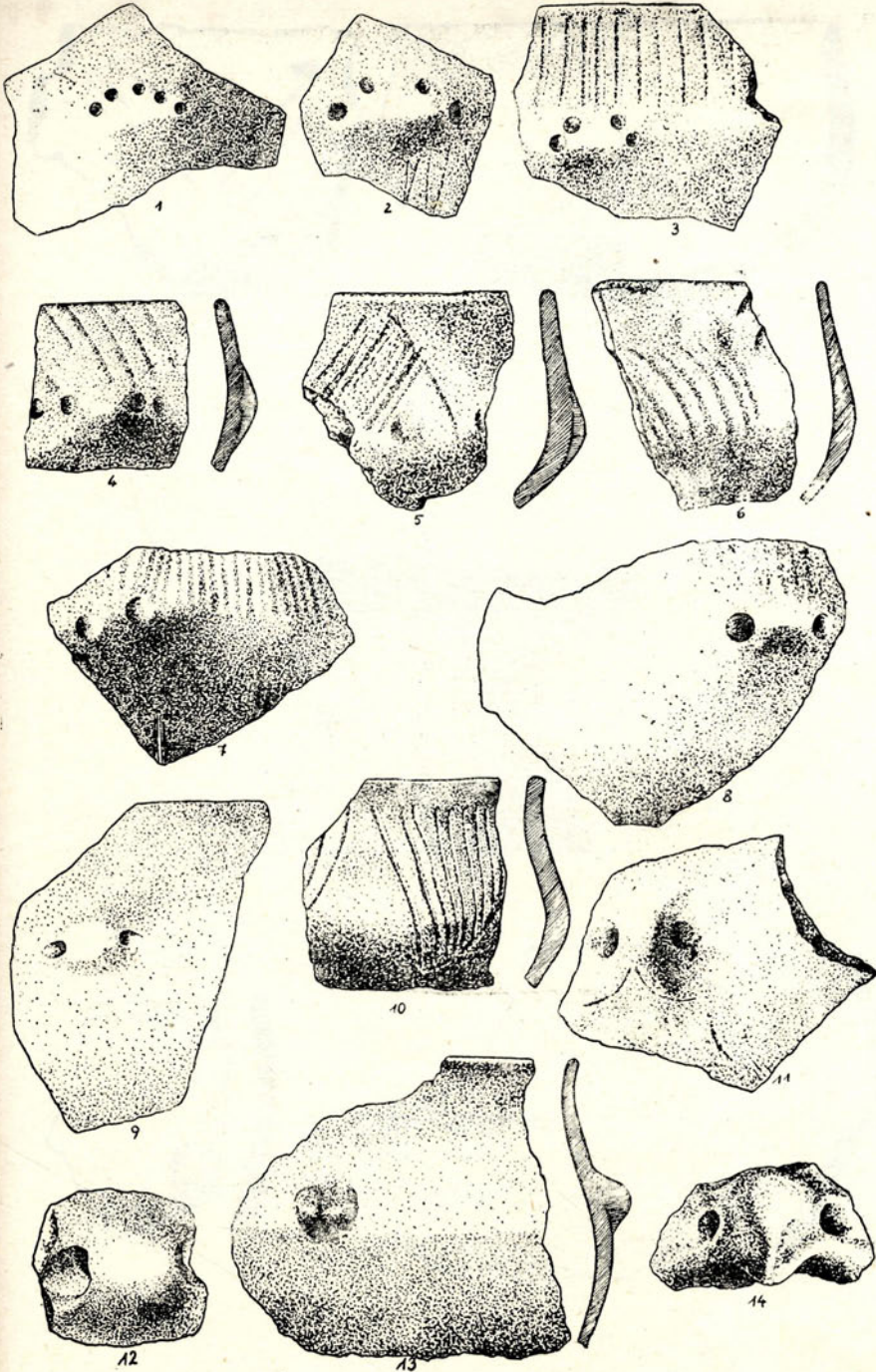

Tabla II

